

כי תבוא: שנאת חינם

עולות כמה שאלות בפשרת כי תבוא:

לפי המסורת התוכחה ב כי תבוא מתייחס לגלות אחרי חורבן בית שני, והתוכחה ב בחוקותי מתייחס לגלות אחרי חורבן בית ראשון.

חורבן בית ראשון בא אחרי שבני ישראל עברו 3 העברות הכי חמורות (ע"ז, ג"א וש"ד) וזה אכן נרמז בבחוקותי. ויקרא כ"ו

{יד} וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה

{טו} וְאִם בְּחַקְתִּי תִמָּאֲסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי:

אומנם העונש מוגבלת ובסוף:

{מד} וְאִף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתֶם בְּאֶרֶץ אֲבִי־הֵם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גַעַלְתִּים לְכַלְתֶּם לְהַפִּיר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אָנֹכִי ד' אֱלֹקֵיהֶם: **{מה}** וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רְאשֻׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אִתְּם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִית לָהֶם לְאֱלֹקִים אָנֹכִי ד'.

לאומת

חורבן בית שני בא בתקופה של תלמוד תורה פורה ושמירת מצוות, התקופה של יוחנן בן זכאי. נכון שהיה בעיה של שנאת חינם.

בדברים כ"ח לפני התוכחה נראה אכן שייתכן שהבעיה רק עם מצווה אחת. **{טו}** וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ד' אֱלֹקֶיךָ לְשִׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וְחַקְתָּו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁיִגְוֶיךָ:

אבל התוכחה הרבה יותר חמורה הגלות הרבה יותר ארוך, וגם אין נחמה לכאורה בסוף.

והתוכחה מסתיים ב

{סח} וְהִשְׁיֵבְךָ ד' מְצָרִים בְּאֲנִיּוֹת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא תִסֵּיף עוֹד לְרֵאתָהּ וְהִתְמַכְּרָתָם שָׁם לְאִיִּבְיָךְ לְעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קִנְיָה:

שאלות נוספת.

למה הקליימקס של התוכחה השנייה שאין קונה? יכול להיות שזה מבזה אבל לכאורה יש דברים חמורים יותר באמצע התוכחה?

למה אין קונה? אם המחיר גבוה ניתן להוריד המחיר ובסוף צריך להיות איזה מחיר שכדאי לקנות.

איזה מסר יש לתוכחה השנייה, האם אין תקווה בסוף? האם זה דרך חד סתרי ללא מוצה?

לפני התוכחה כשהתורה מתאר את המצב היפה שנהיה בו אם כן נקיים המצוות המילים הפשוטים האחרונים הם:

כ"ח י"ב

יִפְתַּח ד' לְךָ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשְּׂמִים לְתֵת מְטָר אֶרְצְךָ בְּעֵתוֹ וְלִבְרִיךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְדֶךָ וְהִלּוּיֶת גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלּוּהָ:

מה הברכה הגדולה פה? איזה עושר מתואר? לא כתוב שנאכל הרבה, לא שנעבוד מאט, לא כתוב יעבדוך עמים.

ניתן לתרץ, שהד"ר רוצה להיטיב עם העולם ולזכותו ויש לא אין סוף שפע. אם אנו חוטאים ד"ר ירצה לתת לנו אפשרות חדשה. בסוף יהיה איזה צדיק או צדיקים שיכולים לזכות בשפע בצדק. וזה מה שקרה אחרי חורבן בית ראשון.

אלה אין כלי מחזיק ברכה אלה השלום. אם ד"ר רואה שיש שנאת חינום ודבר הראשון שנעשה עם העושר זה לגרום רע לשני, העושר לא יישאר וגם ד"ר "יסגור את הברז". שנאת חינום בעצם אומר שיותר חשוב שלשני יהיה רע משלי יהיה טוב. "קמצה ובר קמצה" דוגמא טובה לזה. וזה גם נרמז בפסוק

"וְהִתְמַכְּרָתָם שָׁם לְאִיִּבְיָךְ לְעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קִנְיָה:"

הרי צריך להיות כדאי למישהו לקנות את העבדים במחיר רצפה. אבל הקונה הפוטנציאלי שונא את העבד כל כך שהוא מעדיף שהוא ייפול וימות אפילו אם זה מונע רווח מהקונה. שנאת חינום קלסית.

אני נזכר בסיפור של רשימת שינדלר שהיה נאצי וכנראה שנא אותנו פחות. הוא היה מוכן לקנות אותנו בזול ולא הפריע לו יותר מדי שלא נפלו היהודים עוד יותר. אע"פ שזה היה יוצא מן הכלל אז. ובאמת רוב הנאצים העדיפו שניפול יותר אפילו אם זה לא היה הגיוני מבחינה כלכלית.

המסר של התוכחה הוא לכן: אם אתם נשארים בתוך השנאת חינום **אין תקווה**. אם כל אחד רוצה שלשני יהיה רע למה ד"ר יעשה טוב כאילו נגד רצונם? מצד שני אין דרך יותר קלה מלצאת מהתוכחה השנייה. זה בעצם אהבת חינום, או אם רק נרצה שלשני יהיה טוב מקרבים את הגאולה.

נראה לי שבמקורות שמדברים על הגאולה העתידית מתייחסים גם לאנשים מעמים אחרים.

"וכל בני בשר יקראו בשמך." אז זה אומר שגם צריך תיקון מהעמים האחרים לחדול מאנטי שמיות ושנאת זרים, וגם לנו היהודים, נצטרך להגיע לאהבת חינום בתוך תוכינו, אבל גם לאהבת חינום כלפי העמים האחרים. לכן הברכה שהיא ההפך מהתוכחה היא "והלויית עמים רבים ואתה לא תלווה". הדרך היחידה להחזיק בברכה זה לדאוג לאחרים,

הקרובים אליך והרחוקים ממך. אם בדרך של כבוד יכבדו אותך. אם בגאולה הראשונה אולי היה מספיק לתקן רק חלק מהעם עכשיו נצטרך לתקן את העולם, וזה רק נוכל לעשות אם והלווית עמים רבים, בתנאי שיש לנו היכולת.

גם בסוף יום כיפור בהפטרה במנחה בספר יונה, ד" נותן תוכחה לנביא בישראל:

{י} וַיֹּאמֶר ד' אֶתָּה חֲסַתְּ עַל הַקִּיקִיּוֹן אֲשֶׁר לֹא עָמַלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוֹ שָׁבַן לַיְלָה הִיָּה וּבֶן לַיְלָה אָבָד: **{יא}** וְאֲנִי לֹא אֲחוּס עַל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשְׁתִּים עָשְׂרָה רְבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יָמֵינוּ לְשִׁמְאֵלוֹ וּבִהְמָה רַבָּה: **(פפפ)**

ייתכן שגם בתקופת יוחנן בן זכאי וגם בתקופה שלנו אנשים עוד צריכים להשתפר בתחום אהבת חנינם בינינו ובין שכנינו ובין עמינו וגם לבני אדם אחרים ואפילו: **וּבִהְמָה רַבָּה** (סוף ספר יונה) לחיות, להגיע לרמה שד" שזן את העולם כולו בטובו בחן בחסד וברחמים. ולרמה של הברכה דברים כ"ח

{יב} יִפְתַּח ד' לְךָ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לְתֵת מְטֵר אַרְצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבַרֵךְ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה יְדָךְ וְהַלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלּוֹה: **{יג}** וַיִּתְּנֶךָ ד' לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב וְהִיִּיתָ רַק לְמַעַלָּה וְלֹא תִהְיֶה לְמַטָּה כִּי תִשְׁמַע אֶל מְצוֹת ד' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם לְשָׁמֵר וּלְעֲשׂוֹת: **{יד}** וְלֹא תִסּוֹר מִכָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וְשִׁמְאוֹל לְלַכֵּת אַחֲרֵי אֱלֹקִים אַחֲרִים לְעַבְדָּם.

משה בריל.

בית שמש